

दिव्यं द्योतमानं यत् रूपं विश्वरूपं तदपि हसते सुमिप्रलयोर्लीयते वर्धते च जायत सर्गयोर्दितर्हि आदावने च यन्नास्ति वर्तमाने पितृत्तथेति न्यायेन सर्गकालेऽप्यसतो जगतः स्वरूपं तद्विधोऽपि ब्रह्मभावं गतोऽपि कोन्यो वेदि
तुं शक्नो न कश्चित् न हि मरु मरीचि तो यस्य रसस्पर्शौ कश्चिद्वेदितुमर्हतीति भावः तत्र सुमि बोधयोर्जगल्लयोदयो कौपीत किनः समामनंति स यदा स्वपितिते दैनं वाक्सर्वैर्नामभिः सहाप्येति चक्षुः सर्वैरूपैः सहाप्ये
ति श्रोत्रं सर्वैः शब्दैः सहाप्येति मनः सर्वैर्ध्यानैः सहाप्येति अथ यदा प्रबुध्यते एतस्मादात्मनः सर्वे प्राणायथायतनं विप्रतिष्ठते प्राणभ्यो देवा देवेभ्यो लोका इति तथा च नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सत इति भग
वदुक्तदिशा जगतो सत्त्वाद्बुद्धेयत्वं सिद्धं ॥ ३४ ॥ पुष्करतः स्थूलसूक्ष्मकार्यरूपात् ब्रह्मा चतुर्मुखः ॥ ३५ ॥ चतुर्मुखस्यैव महत्तत्त्वात्मतां मनवानः शंकते पुष्करादिति ॥ ३६ ॥ परिहरति मानसस्येति यथा बी
जादं कुरतरूजातावपि तदस्थपक्वफलवदं कुरतर्वैतरोत्पादेन समर्थी फलं त्वनेकबीजगर्भतरो बीजादप्यधिकशक्तिमत् एवं मानसाख्यादीशा ज्ञातावपि सूत्रविराजौ न सूत्रविराडंतरं स्रष्टुं शक्नुतः चतुर्मुखेतु कत्तमा मा

यदा तु दिव्यं यद्रूपं हसते वर्धते पुनः ॥ कोन्यस्तद्वेदितुं शक्यो योऽपि स्यात्तद्विधोऽपरः ॥ ३४ ॥ ततः पुष्करतः सृष्टः सर्वज्ञो मूर्तिमान् प्रभुः ॥ ब्रह्मा धर्ममयः पूर्वः प्रजाप
तिरनुत्तमः ॥ ३५ ॥ भरद्वाज उवाच पुष्कराद्यदिसंभूतो ज्येष्ठं भवति पुष्करं ॥ ब्रह्माणं पूर्वजं चाह भवान्संदेह एव मे ॥ ३६ ॥ भृगुरुवाच मानसस्येह यामू
र्तिर्ब्रह्मत्वं समुपागता ॥ तस्यासनविधानार्थं पृथिवी पद्ममुच्यते ॥ ३७ ॥ कर्णिकांतस्य पद्मस्य मेरुर्गगनमुच्छ्रितः ॥ तस्य मध्ये स्थितो लोकान् सृजते जगतः प्रभुः ॥
इति श्री महाभारतेशांतिपर्व ० मोक्ष ० भृगुभरद्वाजसंवादे द्वाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ ॥ ३७ ॥ भरद्वाज उवाच प्रजाविसर्गं विवि
धं कथं सृजते प्रभुः ॥ मेरुमध्ये स्थितो ब्रह्मा तद्ब्रूहि द्विजसत्तम ॥ १ ॥ भृगुरुवाच प्रजाविसर्गं विविधं मानसो मनसा सृजत् ॥ संरक्षणार्थं भूतानां सृष्टं प्र
थमतोजलं ॥ २ ॥ यत्प्राणः सर्वभूतानां वर्धते येन च प्रजाः ॥ परित्यक्ताश्च नश्यंतितेनेदं सर्वमावृतं ॥ ३ ॥

नस्य शक्तिरभिव्यक्ताऽतः सच सूत्रविराडात्मका तद्वाज्यायान् तथापि तदभिव्यक्त्यभिप्रायेण पुष्करतो ब्रह्मा भवत् दृक्षादिव फलमित्यर्थः ॥ ३७ ॥ गगनं हार्द्राकाशाख्यं ब्रह्म पद्मस्य मध्ये तस्यापि मध्ये उ
च्छ्रितो मेरुस्तस्य मध्ये अधिष्ठितः कर्णिकामिति पदयोजना एतेन दहरं पुंडरीकं वेदम दहरोस्मिन्नंतराकाशा इत्यादि उभे अस्मिन् द्यावापृथिवी अंतरेव समाहिते इत्यंतायाः श्रुतेरर्थः संगृहीतः ॥ ३८ ॥ इति शां
ति ० मोक्षध ० नै ० भा ० द्वाशीत्यधिकशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ प्रजाविसर्गमिति प्रजाजरायुजांडजस्येदजोद्भिजास्तासां विविधं सर्गं मेरुमध्ये इति तस्य व्यवहितत्वं
मुक्तं प्रजानां तु सर्गो यथा यथं स्वस्वबीजात्स्वत्वाद्दृष्टवशाद्दृश्यते तत्र कथं तस्य सृष्ट्वमित्याक्षेपः ॥ १ ॥ चतुर्मुखत्वं प्राप्तो मानस एव मनसा संकल्पेन प्रजाविसर्गं असृजत् संकल्पादेवा स्य पितरः समुत्तिष्ठंतीति श्रुतेः
सत्यकामः सत्यसंकल्प इत्यादि श्रुतेश्च न तस्य बीजसंनिध्या अपेक्षा संकल्पैकसाधनत्वात् ॥ २ ॥ यत्जलं तेन जलेन ॥ ३ ॥